

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ СЕМІНАРІЇ НА ВОЛИНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Важливим питанням сучасної історії України є роль і місце різних конфесій у культурно-освітньому житті регіонів. У цьому контексті науковий інтерес має проблема участі римо-католицького духовенства у сфері освіти на Волині в першій половині ХІХ ст.

У вітчизняній історичній науці, незважаючи на низку публікацій, немає комплексного дослідження діяльності римо-католицьких духовних навчальних закладів на Волині в першій половині ХІХ ст. У дослідженнях Ю. Білоусова [1], І. Шостак [2] епізодично висвітлено діяльність римо-католицьких семінарій на Волині в названий період.

Яскравим прикладом освітньої діяльності римо-католицьких священиків в Правобережній Україні в першій половині ХІХ ст. було функціонування римо-католицьких семінарій.

У 1812 р. на Поділлі за ініціативою єпископа Ф.Мацкевича було поновлено римо-католицьку семінарію в Кам'янці, яка з 1793 р. майже не працювала. До її викладацького складу були запрошені вчені місіонери, котрі викладали богословські дисципліни. Багато її вихованців були не лише проповідниками римо-католицької віри, а й займалися науковою діяльністю. Зокрема, доктор богослов'я Лаврентій (Вавжинець) Марчинський видав один із перших історико-топографічних і статистичних описів Подільського краю [3, с. 109]. Римо-католицькі священики, які закінчували семінарії, здобували досить якісну освіту, завдяки якій навчали своїх парафіян, відкриваючи в тих місцевостях, де вони працювали, парафіяльні школи.

Простежимо внутрішнє життя цих духовних установ на прикладі Волині, зокрема в Житомирі, Луцьку та Олиці.

1757 р. у Житомирі семінарію заснував краківський єпископ, князь Каєтан-Ігнатій Солтик (раніше – київський єпископ). Протягом 1798–1842 рр. вона належала білому духовенству [2, с. 128]. У 1799 р. семінарію очолював ксьондз Казимир Мечковський. На посаді професора працювали ксьондз Томаш Дембінський та ксьондз Станіслав Хелмовський [1, с. 289]. У 1785 р. єпископ К. Цецішовський розробив правила внутрішнього життя семінарії, згідно з якими термін навчання тривав два роки. Вивчали Святе Письмо, теологію, догматику, історію Церкви, філософію, канонічне право, екзегетику Святого Письма, географію Палестини, гомілетуку, іноземні мови [4, арк. 18-21]. У 1790 р. для фінансування семінарії єпископ збудував та заселив у степу поблизу Фастова с. Фастівку, дохід від якого (5500 польських злотих) спрямовував на її потреби. У 1820 р. ксьондза Казимира Мечковського на посаді ректора змінив професор ксьондз Матеуш Шатковський. Викладацькою діяльністю в цей час займалися ксьондз Ян Броневиц та ксьондз Ян Ізбіцький. У семінарії навчалися семеро, у 1827 р. уже десять вихованців. Обов'язки ректора виконував професор ксьондз Домінік Чайковський, який раніше викладав у Віленській духовній семінарії та у Віленському університеті [1, с. 288-289]. У 1829 р. до програми навчання входили латинська мова, моральне та догматичне богослов'я, Святе Письмо, церковна

історія, духовне право католицизму, духовне красномовство, церковний нотний спів [5, арк. 11].

Луцьку римо-католицьку семінарію було засновано ще 1548 р. луцьким єпископом Юрієм Хвальчевським. До 1783 р. її справами займалося біле духовенство, а протягом 1783-1864 рр. – отці-місіонери. Одним із тих, хто активно підтримував семінарію, був луцький єпископ Фелікс Турський. У 1782 р. він наказав із єпископських доходів щороку виплачувати дві тисячі польських злотих для утримання професорів. Відомий історик Адам Нарушевич (майбутній луцький єпископ) передав семінарській бібліотеці значний книгозбір [2, с. 125].

Із 1817 р. ректором Луцької семінарії був ксьондз Мартин Кржижановський. Родом він був із польських дворян, закінчив Віленський університет й отримав ступінь доктора богослов'я. З 1811 р. викладав у семінарії догматичне богослов'я, а також виконував обов'язки духівника Луцького повітового училища; з 1816 р. обіймав посаду Луцького та Дубнівського декана. Був нагороджений бронзовим хрестом.

Варто зазначити, що в Луцькій семінарії працювали найбільш кваліфіковані фахівці. Посаду професора обіймали ксьондзи Михайло Сільвестрович, який закінчив Віленський університет та отримав ступінь магістра богослов'я, викладав Святе Письмо та церковну історію; Казимир Чемеровський, родом із польських дворян, викладав моральне богослов'я, церковний спів та обряди; Костан Ковач, родом із польських дворян, навчав семінаристів церковному красномовству; наймолодший серед них Госпар Васьковський (якому було тоді 25 років) викладав латинську мову. Він закінчив Головну Віленську духовну семінарію та отримав ступінь кандидата богослов'я [6, арк. 37-38]. У 1825 р. у семінарії навчалося 26 учнів. Майже всі вони були за походженням дворянами зі збіднілих родин, переважно сироти, однак один із них, клірик Віктор Охаровський, належав до знатної родини графів. Семінаристи навчалися й утримувалися на кошти семінарії. У перший рік навчання вивчали латинську мову, перекладали різні духовні твори. Згодом вивчали основи духовного красномовства, моральне та догматичне богослов'я, церковну історію, Святе Письмо, церковний спів та обряди, писали й виголошували проповіді та повчання [6, арк. 29, арк. 41-47]. Доходи семінарії за 1831 р. склалися з капіталів, які надходили з поміщицьких маєтків; оброчних грошей і найму будинків; десятини від різних маєтків та луцького катедрального капітулу. Загальна сума становила 2659 крб. 50 коп. [2, с. 126].

Кошти на потреби семінарії також виділяли різні товариства. Зокрема, у 1842 р. Торчинське єврейське товариство надіслало 1500 крб. на утримання неімущих вихованців семінарії [7, арк. 131].

В історії семінарії помітний слід залишив її ректор ксьондз Віктор Ожаровський. У 1821 р. він закінчив Кременецький ліцей із золотою медаллю. У 1822-1823 рр. вивчав філософію та теологію в Тернопільській єзуїтській гімназії. У 1824-1825 рр. навчався у Віленській духовній семінарії. У Луцьку ксьондз В. Ожаровський познайомився з єпископом К. Цецішовським, за протекцією якого з 1826 р. до 1831 р. студіювався в Римі, отримавши вищу духовну освіту (ступінь доктора теології). У 1832 р. його було призначено генеральним вікарієм Кам'янецької дієцезії та катедральним кам'янець-подільським деканом. У 1832 р. ксьондз В. Ожаровський виступив на захист учасників Листопадового повстання, після чого був звільнений зі своєї посади. Але єпископ М. Пивницький цього ж року запропонував йому виконувати обов'язки ректора Луцької семінарії. У 1844 р. В. Ожаровський знову вступив у конфлікт із царською владою з приводу закриття семінарії. У 1845 р. був заарештований та ув'язнений начебто за нелегальне листування з Римом. У 1847 р. його звільнили. Мешкав у Житомирі до 1850 р., працював священником у сестер милосердя. У 1850 р. В. Ожаровський

обвінчав Оноре де Бальзака та Евеліну Ганську в костьолі св. Варвари в Бердичеві. 1850 р. назавжди залишив Волинь. У 1853-1856 рр. працював у Варшавській дієцезії. 22 жовтня 1858 р. був прийнятий до ордену капуцинів у Любліні. Помер 23 жовтня 1870 р. [1, с. 73-74].

26 листопада 1631 р. князь А. Радзивилл заснував семінарію в Олиці. Значні кошти на її утримання було виділено ксьондзом Францом Заєрським (у своєму заповіті він записав 70000 польських злотих на семінарію та школу). Протягом 1640-1842 рр. її справами займався Оликський колегіатський капітул [2, с. 131].

Фінансування на потреби семінарії надходили з маєтку княгині Стефанії Радзивилл (с. Борбин), оликського костьолу, а також із фільварку (с. Миловиця) поблизу Олики [5, арк. 41-42].

У 1820 р. ректором Оликської семінарії був ксьондз Госпар Пясковський. Родом із польських дворян, він навчався в Краківській та Львівській академіях та отримав ступінь магістра богослов'я, викладав богослов'я та риторику. Посаду професора латинської мови в семінарії обіймав ксьондз Юліан Зелінський, який був родом із польських дворян, закінчив Головну Віленську духовну семінарію та отримав ступінь магістра богослов'я [6, арк. 22, арк. 25].

У 1825 р. тут навчалося 15 семінаристів дворянського походження, які вивчали латинську мову, моральне богослов'я, духовне красномовство, церковні обряди, відвідували заняття з церковного співу [6, арк. 2, арк. 31]. Вхід стороннім на територію семінарії було заборонено. Клірики зобов'язані були двічі на рік сповідатися в присутності прелатів, каноніків, а щомісяця – у духівника. Щонеділі та в кожне свято вони слухали проповіді, а також самі вчилися складати проповіді, вивчали церковний спів і обряди, прислуговували в костьолі. У 1843 р. семінарію було закрито, а її фонди – капітал у 16400 крб. сріблом – переведено до Житомирської духовної семінарії [2, с. 133-134].

Отже, у римо-католицьких семінаріях виховували плеяду священників, переважно з дворянського стану, які здобували основи католицької віри серед населення краю. Навчальний процес здійснювали висококваліфіковані фахівці, які отримували вищу освіту та вчені звання в престижних європейських університетах. Фінансові витрати на утримання викладачів і вихованців семінарій переважно брала на себе держава. Установлювався також суворий нагляд за процесом навчання та виховання семінаристів.

Література:

1. Білоусов Ю. Київсько-Житомирська римо-католицька єпархія: Історичний нарис / Ю. Білоусов. – Житомир, 2000. – 314 с.
2. Шостак І. Луцько-Житомирська дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX століть / І. Шостак. – “Волоння з Волині” Білий-Дунаєць – Остріг, 2005. – 200 с.
3. Зваричук Е.О. Римо-Католицька церква на Поділлі кінця XVIII – початку XX ст.: економічний, суспільний та культурний аспекти: дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 01 / Зваричук Едуард Олександрович. – Кам'янець-Подільський, 2005. – 229 с.
4. Державний архів Житомирської області (Держархів Житомирської обл.), ф. 178, оп. 4, спр. 147.
5. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 4, спр. 67.
6. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 4, спр. 85.
7. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 7, спр. 2015.